

Sune Berthelsen

Ironi i Provinsen

Sophus Schandorph 1836-1901

*Alle de Stille deres Hoved sænkte
opgav Ævret og mismodig tænkte:
Vi maa kvæles, dø af Aandenød ...
Da kom du, en Ildaand, Lysets Bringer
muntert susende paa Flammevinger!*

Schandorph om Georg Brandes' forelæsninger i 1871 (1879)

Sophus Schandorph, der havde indledt sit forfatterskab i 1863 som senromantisk lyriker fulgte med en vis modvilje Georg Brandes' indledningsforelæsninger i 1871, men virkningen udeblev ikke. Schandorph sprang ud som en af gennembruddets mest fuldblodede naturalister.

Omstillingsprocessen var imidlertid ikke helt let. Problemerne er meget præcist blevet beskrevet af Herman Bang i *Realisme og Realister* (1879), hvor der gives en meget tidlig vurderende oversigt over forfatterskabet: ”I det hele taget er *sikkerheden* den schandorphske Karaktertegnings væsentligste Træk, og denne Egenskab ved hans Tegning staar i nøje Forbindelse saavel med hans Fortrin som ogsaa med hans Mangler.” Sammenholdt med en række af gennembruddets andre forfattere blev han kritiseret for at bruge færre konkrete ”flersidige iagttagelser” og derved gøre karaktererne for enkle og ukomplicerede. Bang mente videre, at han derved ”stadfæster den gamle Sandhed, at det er let at styre enkelte Iagttagelser, og at det først er de ophobede Iagttagelser, som vanskelig forbindes til en Enhed. Schandorph har anvendt saa megen Tid for at komme bort fra sin første ungdoms Ideer, at han ikke har faaet Stunder til ret at tilegne sig den nye Skoles store Hjælpemidler, en haarfin Iagttagelse og en haarfin Fremstilling.”

Kritikken for ikke at lave tilstrækkeligt mange iagttagelser må have ramt Schandorph, idet han som anmelder af den nyeste litteratur i samtidens tidsskrifter og aviser selv insisterede på de naturalistiske kardinaldyder som vurderingsgrundlag. Eksempelvis skosede han ironisk den ældre digterkollega, Kaalund med følgende vers:

”Jeg har raabt: Ud i Terrainet! Heste-, Kostald, Lade, Lo,
Sluk Studerlampens Lue, Table d'hôte og Bondekro

ud i Mosen, ud i Vænget, det er lige meget, hvor
Greve- og Grossererstue, Staffeliet op du slaar,
Huggehus og Karlekammer, naar der blot et Livslys flammer.”

Efter at have meldt sig under det modernes faner benyttede Schandorph sig af sine barndomserindringer som iagttagelsesbank. Han var opvokset i Ringsted og kendte hele persongalleriet i den sjællandske provins. Med mere varme og større lethed end de fleste andre af gennembruddets forfattere opstillede han ironiske portrætter af salvesfulde men livsuduelige præster, og spiddede selvtilstrækkelige og standshovmodige akademikere.

Schandorph forsvarede gennemgående den almindelige mand. Han lod ofte handlingen følge tjenestefolkene og ikke herskabet. Tendensen blev forstærket ved at lade myndighedspersonerne afsløre sig selv gennem deres latterlige og selvhævdende opførsel. Med Schandorph fik provinsen sit eget moderne, ironiske gennembrud.

Af Sophus Schandorph

Digte (digte 1863)

Ude i Skoven (1867)

Nye digtninge (digte 1868)

Nogle Digte (digte 1875)

Fra Provinsen (noveller 1876)

Uden midtpunkt (roman 1877)

Fem Fortællinger (noveller 1879)

Thomas Fris's historie I-II (roman 1881)

Samlede Digte, ældre og nyere (1882)

Novelletter (noveller 1882)

Et år i Embede (roman 1883)

Skovfogedbørnene (roman 1884)

Det gamle Apothek (roman 1885)

Birgittes Skæbne (roman 1888)

Stillelivs-Folk (roman 1889)

Oplevelser I-II (erindringer 1889-90)

Småfolk (roman 1890)

Vilhelm Vangs Studenteraar (roman 1894)

Frigjort (roman 1896)

Lyriske Portrætter (1898)

Om Sophus Schandorph

Schandorphs værker har ikke haft det store liv i eftertiden, hvis man ser på antallet af afhandlinger, artikler og bøger. I samtiden blev han imidlertid behandlet af en række af personligheder. Herman Bang *Realisme og Realister* (1879), Georg Brandes *Det moderne gjenembruds Mænd*, (1883), Gustav Geijerstam S. Schandorph", i *Samtiden*, Stockholm (1883), Erik Skrams nekrolog "Sophus Schandorph", i *Tilskueren* (1901).

Af eftertidens ganske få behandlinger af forfatterskabet kan nævnes: Vilh. Andersen *Illustreret dansk Litteraturhistorie*, bind 4 (1925), Ulrik Lehrmann *Bevidsthedsdannelsens provins* (1982), Claes Ahlund "De danske romanerna: Sophus Schandorph: Thomas Fri's historie (1881)", i *Den skandinaviska universitetsromanen 1877-1890* (1990).

På Arkiv for Dansk Litteraturs hjemmeside findes et forfatterportræt skrevet af Sten Rasmussen

www.adl.dk/adl_pub/forfatter/e_forfatter/e_forfatter/.xsql??_id=59&nnoc=adl...